

**Małgorzata Przybysz-Zaremba,
Paulina Jakubowicz**

**Style nauczania oraz sposoby
przyswajania wiedzy szkolnej przez
uczniów klas początkowych –
ustalenia i propozycje**

Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne 24,
325-344

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Style nauczania oraz sposoby przyswajania wiedzy szkolnej przez uczniów klas początkowych – ustalenia i propozycje

Teaching styles and ways of acquiring the school knowledge by pupils of the first classes – establishments and propositions

Wprowadzenie

Praca nauczyciela w edukacji wczesnoszkolnej jest pasjonującym zajęciem, ale wymaga od niego wypracowania własnego stylu nauczania, który będzie adekwatny do możliwości oraz sposobów uczenia się uczniów. Wielu naukowców konstruuje różnorodne teorie oraz koncepcje w zakresie nauczania, a także sposobów przyswajania wiedzy przez uczniów¹. Współczesny nauczyciel konstruktywista powinien w procesie kształcenia stosować nowe technologie, być przewodnikiem dla uczących się, wskazywać, jak należy konstruować wiedzę oraz jak w twórczy sposób odkrywać i rozwiązywać pojawiające się problemy. Niezwykle istotne jest także monitorowanie postępów uczącego się, które pozwoli nie tylko na zdiagnozowanie sytuacji i problemów, ale także na obieranie i konstruowanie odpowiednich do możliwości grupy uczących się stylów nauczania². Stąd też celem niniejszego tekstu jest zaprezentowanie stylów nauczania oraz sposobów przyswajania wiedzy przez uczniów klas trzecich szkoły podstawowej. Inspiracją podjęcia się tej problematyki były doświadczenia jednej z autorek podczas realizacji praktyki nauczyciel-

¹ Na przykład teoria nauczania programowego B.F. Skinnera (zob. *Metodyka nauczania informatyki w szkole*, red. S. Juszczyk, Toruń 2001, s. 191); teoria równoległego i rozproszonego modelu przetwarzania informacji (zob. *Psychologia rozwojowa*, red. P.E. Bryant, A.M. Dolman, Poznań 1997, s. 42); teoria wielostronnego kształcenia (zob. W. Okoń, *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Warszawa 1998, s. 191).

² S. Juszczyk, *Style uczenia się dorosłych z wykorzystaniem komputera i Internetu*, „Chowanna”, Katowice 2003, t. 2, s. 131.

skiej prowadzonej w ramach projektu „Klucz do uczenia się”. Przeprowadzone obserwacje oraz eksploracje empiryczne stały się podstawą do skonstruowania pewnych propozycji zaleceń, które mogą być przydatne w rekonstruowaniu przez nauczycieli dotychczasowego stylu nauczania, co z całą pewnością wzmocni i udoskonali przyswajanie wiedzy przez uczniów.

Wokół wybranych redefinicji stylu nauczania oraz uczenia się

Styl nauczania stanowi nieodzowny element rzeczywistości szkolnej, porządkując pracę nauczyciela z uczniami podczas przekazywania i zdobywania wiedzy. Pojęcie to jest pochodną procesu nauczania i może być rozpatrywane w perspektywie *largo* oraz *stricto*. Szerokie ujęcie stylu nauczania obejmuje „ogólne podejście do pracy z uczniem, będące funkcją wiedzy naukowej i potocznej, przekonań i postaw ukształtowanych na bazie doświadczeń edukacyjnych oraz aktualnych warunków społecznych i materialnych szkoły”³. Renata Nowakowska-Siuta prezentuje uszczegółowione stanowisko wobec owego terminu, podkreślając, iż „styl nauczania jest kategorią odnoszącą się nie tyle do treści nauczania, ale do formy (sposobu) pracy dydaktyczno-wychowawczej nauczyciela i obejmuje zespół cech charakterystycznych dla nauczyciela, czyli wyróżniających jego osobisty sposób nauczania od sposobów charakterystycznych dla innych nauczycieli”⁴. Wyjaśnienie to wskazuje, że na przyjęty styl nauczania składają się dwa elementy: indywidualne cechy określające osobowość nauczyciela oraz preferowane metody współpracy z uczniami.

Konfrontując styl nauczania z procesem uczenia się, warto zauważyć, iż jest to kolejny element edukacji, który rozpatrywany jest przez naukowców od wielu lat (m.in. przez Teresę Bauman, Bożenę Kubiczek, Hannę Hamer, Małgorzatę Taraszkiewicz itp.) w zakresie różnych aspektów. Każdy z nich zwraca uwagę na inny wymiar definicji i znaczeń uczenia się, stąd też niekiedy poszczególne terminy są przeciwstawne względem siebie, a inne ukazują podobny sens znaczenia. Teresa Bauman, przyjmuje, iż „uczenie się jest zjawiskiem mogącym odbywać się jedynie za pośrednictwem innych czynności (...), jeśli te czyn-

³ *Pedagogika, podręcznik akademicki*, t. 2, red. B. Śliwerski, Z. Kwieciński, Warszawa 2004, s. 161.

⁴ R. Nowakowska-Siuta, cyt. za: T. Pilch, *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. 5, Warszawa 2006, s. 1106.

ności prowadzą do jakiejś zmiany (...), lub też w ich wyniku zmiana się dokonała”⁵. Definicja ta doskonale ukazuje, że uczenie się jest możliwe w instytucji szkolnej, a także poza szkołą, gdyż czynności w życiu każdej osoby obecne są w każdym otoczeniu. Wynika z tego, iż człowiek od czasu swojego powstania do ostatniej chwili życia podczas wykonywania czynności prostych i złożonych podlega procesowi uczenia się, a efektem tego jest zmiana, widoczna natychmiastowo bądź dopiero po dłuższym czasie. Z kolei Paweł Ostaszewski uważa, że „uczenie się jest zdobywaniem doświadczeń prowadzących do powstawania trwałych zmian w zachowaniu uczącego się”⁶.

Odnosząc się do przywołanych powyżej wyjaśnień dotyczących uczenia się, zauważyć można w tych definicjach podobieństwo. Zarówno Teresa Bauman, jak i Paweł Ostaszewski uwypuklają przede wszystkim czynności, które muszą być obecne podczas procesu uczenia się, wskazując na zachowanie, działanie i zmianę.

Style nauczania – wybrane klasyfikacje

W literaturze poświęconej problematyce stylów nauczania, będących wyrazem indywidualnego podejścia do nauczania i uczącego się, istnieje wiele klasyfikacji. Jedną z najbardziej znanych i opracowanych przez amerykańskiego badacza Neda Flandersa jest klasyfikacja obejmująca dwa typy stylów nauczania: dyrektywny i reaktywny. Zdaniem autora wyrażają się one w wypowiedziach nauczycieli oraz uczniów podczas zajęć lekcyjnych. Wypowiedzi doprowadzające w sposób natychmiastowy i bezpośredni do pewnych skutków, zachowań czy zdarzeń, mające charakter imperatywny, odzwierciedlający inicjatywę, wolę przejścia odpowiedzialności za tok wydarzeń podczas lekcji, zdominowania i podporządkowania sobie innych osób, dowodzące sprawowania władzy⁷ określane są jako dyrektywne. Druga grupa wypowiedzi określana mianem reaktywnych uwzględnia takie motywy jak: gotowość do podporządkowania się, reagowania na bodźce czy nawet uległość. Z wypowiedziami tymi wiąże się

⁵ *Uczenie się jako przedsięwzięcie na całe życie*, red. T. Bauman, Kraków 2005, s. 27.

⁶ P. Ostaszewski, cyt. za: B. Niemierko, *Kształcenie szkolne. Podręcznik skutecznej dydaktyki*, Warszawa 2007, s. 22.

⁷ M. Czapla, *Style nauczania nauczycieli przyrody jako przedmiot badań*, „Neodidagmata” 2003, nr 25/26, s. 138.

również ośmielanie kogoś, zachęcanie do aktywności, oddawania komuś inicjatywy i odpowiedzialności za to, co się w klasie szkolnej dzieje⁸.

Kolejną z klasyfikacji stylów nauczania dość często prezentowaną w literaturze jest klasyfikacja opracowana przez Garyego Fenstermachera oraz Jonasa Soltisa. Autorzy wyodrębnili m.in. styl kierowniczy, terapeutyczny oraz wyzwajający⁹. Styl kierowniczy wywodzi się z behawioryzmu i obejmuje wąskie rozumienie umiejętności dydaktycznych, gdzie nauczyciel obrazuje *managera* i *głównego szefa* linii produkcyjnej, który zarządza, tzw. surowcem, czyli swoimi uczniami, by mogli uzyskać jak najlepsze świadectwo. Praca kierownika polega na planowaniu, realizowaniu zamierzeń, ocenianiu efektów końcowych i uwzględnieniu poprawek¹⁰. Styl ten nastawiony jest głównie na transmisję danych, której źródłem może być nauczyciel, podręcznik, encyklopedia itp. Wyposażenie uczniów w informacje ma na celu ich wykształcenie, przygotowanie do wejścia w życie obywatelskie i rodzicielskie¹¹. Rolą uczniów jest słuchanie i wykonywanie poleceń nauczyciela, których nie różnicuje pod względem trudności, dlatego też uczniowie realizują zadania poprzez mechaniczne powtarzanie danych czynności, pracując sposobami i metodami wytyczonymi przez nauczyciela¹², nie wykorzystując przy tym pełnego procesu myślenia. Praca zazwyczaj przebiega w atmosferze wysiłku, ponieważ wymaga pełnej koncentracji i określonego tempa, gdyż nauczyciel zarządza czasem lekcyjnym i decyduje o tym, czego nauczy uczniów. Głównymi czynnikami, które wpływają na efektywność nauczania danym stylem, są wskazówki naprowadzające w formie drogowskazów kierujących uczniów na materiał i sposób przyswojenia go, następnie korygująca informacja zwrotna, czyli poprawianie przez nauczyciela błędów oraz wzmocnienia w wielorakich postaciach – od zwykłego uśmiechu, przez nagrody materialne do pozytywnych ocen częściowych czy końcowych. Stylem tym naucza się uczniów przeciętnych, aby mogli opanować podstawowe kompetencje, dlatego jest on przydatny, gdyż doskonale sprawdza się we współczesnej klasie, lecz wymaga szerokich umiejętności metodycznych nauczyciela¹³.

⁸ Tamże, s. 138.

⁹ G.D. Fenstermacher, J.F. Soltis, *Style nauczania*, Warszawa 2000, s. 24–25.

¹⁰ Tamże, s. 25.

¹¹ *Nauczanie zintegrowane w szkole, wybrane zagadnienia teorii i praktyki*, red. J. Kędzierska, K. Polak, z. 1, Krosno 2002, s. 151.

¹² B. Niemierko, *Kształcenie szkolne*, Warszawa 2007, s. 102.

¹³ G.D. Fenstermacher, J.F. Soltis, *Style nauczania*, s. 24–25.

Styl terapeutyczny ukształtował się na bazie orientacji terapeutycznej w psychologii humanistycznej, gdzie nauczyciel jest osobą empatyczną i wspomagającą rozwój indywidualności uczniów, ułatwiając im samorealizację, zrozumienie siebie oraz akceptację¹⁴. Różnice indywidualne traktowane są jako „właściwości prowadzące do odmiennych zachowań w jednakowych sytuacjach zewnętrznych”¹⁵, sprzyjając opanowaniu materiału przez ucznia. Na pierwszym planie stawia się potrzeby i zainteresowania uczniów, ich motywacje i styl poznawania¹⁶. Praca z uczniem ma charakter swobodny, podporządkowany indywidualnemu rozwojowi każdego podopiecznego i skierowana jest na samodzielne wybory oraz relacje interpersonalne¹⁷. Dobry humor jest istotnym elementem w procesie nauczania, gdyż odkrywanie budzi fascynację wśród uczniów, chęć i mobilizację do nauki¹⁸, natomiast nagradzanie następuje po ocenie całokształtu pracy¹⁹. Głównym zadaniem nauczyciela jest pomoc uczniowi w wyborze treści nauczania i sposobu wykorzystania jej, gdy skonfrontuje się z rzeczywistością, w której będzie musiał wybrać własną drogę. Styl ten skierowany jest nie tylko na uczniów ze specjalnymi potrzebami, ale na wszystkich uczniów pracujących w małych grupach²⁰.

Z kolei *styl wyzwalający*, ukształtowany w psychologii poznawczej, zachęca uczniów przede wszystkim do zgłębiania wiedzy w wielu dziedzinach nauki, a nauczyciela czyni „wyzwolicielem” umysłu lub inżynierem osobowości. Styl ten na pierwsze miejsce wysuwa materiał nauczania²¹, którego częścią jest *maniera* w postaci określonych cech charakteru nauczyciela oraz przedstawienie sposobu realizowania danego materiału, gdyż nauczyciel powinien być *oryginalnym* wzorem do naśladowania. Nauczyciel przekonany jest, iż połączenie właściwości charakteru z szerokim opanowaniem wiedzy wyzwoli i rozwinie umysł uczniów²². „Nauczyciel działa poprzez miłość, sympatię czy chęć pomocy stwarzając życzliwą i pogodną atmosferę”²³; jest szanowany przez uczniów,

¹⁴ Tamże, s. 24–25.

¹⁵ B. Niemierko, *Kształcenie szkolne*, s. 46.

¹⁶ J. Rudniański, *Jak się uczyć?*, Warszawa 2001, s. 12, 32, 69.

¹⁷ G.D. Fenstermacher, J.F. Soltis, *Style nauczania*, s. 32–42.

¹⁸ *Nauczanie zintegrowane w szkole*, red. J. Kędzierska, K. Polak, s. 152.

¹⁹ *Pedagogika*, red. B. Śliwerski, Z. Kwieciński, s. 164.

²⁰ G.D. Fenstermacher, J.F. Soltis, *Style nauczania*, s. 25.

²¹ *Nauczanie zintegrowane z szkole*, s. 152.

²² G.D. Fenstermacher, J.F. Soltis, *Style nauczania*, s. 45.

²³ L. Kacprzak, *Pedeutologiczne rozważania o nauczycielu*, Piła 2006, s. 40.

dzięki czemu odnajduje z nimi wspólny język. Styl ten zakłada, że wiedza konstruowana jest w procesie interakcji ucznia i nauczyciela, a uczenie odbywa się dzięki umiejętności konwersatoryjnej, planowaniu i stymulowaniu logicznego myślenia w trybie indywidualnym, w parach i małych grupach, gdzie uczeń występuje w formie badacza źródeł w celu zrozumienia świata²⁴. Nauczyciel kształtuje u uczniów postawę krytyczną, twórczą, cechującą się niestereotypowym podejściem²⁵. Uczniowie nie boją się wypowiedzieć swojego zdania na forum. Nauczyciel jest konsekwentny, bezstronny, sprawiedliwy, otwarty, ale również kreatywny i pomysłowy, gdyż pracuje wieloma metodami, wychodząc poza ramy standardowego myślenia²⁶.

Podsumowując znajomość różnych stylów nauczania pozwala nauczycielom dokonać wyboru metody i sposobu nauczania, co z całą pewnością umożliwi uczniom osiągnięcie wytyczonych celów podczas realizacji obszarów programowych. Znajomość danych stylów nauczania pokazuje, że dobry nauczyciel to taki, który „ma skutecznie nauczać, ale nie stresować, wymagać, ale nie narzucać, utrzymywać dyscyplinę, ale nie wyrzec się przymusu (...) pomagać słabszym i nie zaniedbywać zdolnych. (...) Wszystko to ma robić, nie patrząc na zegarek, nie licząc pieniędzy”²⁷.

Typologizacja uczniów pod względem stylu uczenia się

Każdy uczeń przyswaja wiedzę w odmienny sposób, obierając swój własny styl uczenia się, który wynika z charakteru, predyspozycji indywidualnych czy temperamentu. Wielu nauczycieli zapomina o tym, by traktować uczniów indywidualnie oraz przekazywać wiedzę w różnorodnych formach. Stąd też ważne jest, aby uczeń wypracował swój osobisty styl uczenia się w celu ułatwienia procesu przyswajania wiadomości. Joanna Białobrzeska wyróżnia trzy kategorie uczniów, zwracając uwagę na sposób uczenia się. Pierwszą grupę uczniów stanowią, *wzrokowcy*, którym najłatwiej przyswaja się materiał, gdy mogą widzieć go przed sobą i śledzić wzrokiem dane informacje, gdyż ułatwia im to zapamiętanie treści. *Wzrokowcy* tworzą wspomagające symbole rysunkowe, obrazki,

²⁴ G.D. Fenstermacher, J.F. Soltis, *Style nauczania*, s. 45.

²⁵ A. Włodarczyk, *Styl terapeutyczny w pracy nauczyciela polonisty*, Kraków 2007, s. 226.

²⁶ G.D. Fenstermacher, J.F. Soltis, *Style nauczania*, s. 47–48.

²⁷ *Sztuka nauczania*, red. K. Konarzewski, cz. 2, *Szkoła*, Warszawa 2008, s. 160.

mapy skojarzeń obok definicji czy na marginesach zeszytu, wykorzystując także różne typy wykresów czy schematów²⁸. Podczas zajęć lekcyjnych najbardziej docierają do nich prezentacje multimedialne bądź pokazy, gdyż wyobrażenia wzrokowców są bardzo bogate²⁹, lubią też pisać, robić notatki oraz rysować³⁰. Uczniowie o tym typie są szczególnie uzdolnieni w dziedzinach plastycznych³¹, gdyż posiadają bardzo dobre wyczucie kolorystyki – zapadają im w pamięć kolory i szczegóły, na które przeciętny człowiek nie zwróciłby uwagi³². Dzięki „pamięci fotograficznej” bardzo dobrze zapamiętują twarze, imiona, wygląd ludzi, jak i przedmiotów. Potrafią wyobrazić sobie, gdzie znajduje się w notatkach określona treść (notatki są bardzo przejrzyste); tekst często wyjustowany, z wcięciami w odpowiednich momentach; ważniejsze rzeczy są podkreślone na kolorowo bądź ujęte w ramki, kółka itp. Wzrokowcy są zwykle osobami ekspresyjnymi, które potrafią bardzo dobrze manipulować wzrokiem i łatwiej przychodzi im pisanie niż mówienie³³. Uwielbiają schludność i porządek wokół siebie do tego stopnia, iż książki leżące na półce muszą być ułożone równo z jej krawędzią. „Prosząc taką osobę o wyjaśnienie czegoś, uczeń weźmie długopis do ręki i zacznie rysować bądź tworzyć schemat czy mapę. Zazwyczaj siadają w pierwszej ławce, mówią przeważnie rytmicznie, stosunkowo chaotycznie oraz w bardzo szybkim tempie”³⁴.

Kolejną grupę stanowią, *sluchowcy*, którym najlepiej przychodzi uczenie się poprzez słuchanie dźwięków, dlatego też lubią oni prowadzić dyskusje, referować, rozmawiać z innymi ludźmi, słuchać ich, czytać głośnie bądź półgłosem³⁵. Wypowiedzi ustne słuchowców są bardzo długie i dokładne, a nauka języków obcych oraz przed-

²⁸ J. Białobrzeska, *Zostań nawiedzoną nauczycielką, czyli jak uczyć, żeby nauczyć?*, Warszawa 2006, s. 63.

²⁹ R. Churches, R. Terry, *NLP dla nauczycieli. Szkoła efektywnego nauczania*, Gliwice 2010, s. 33.

³⁰ M. Taraszkiewicz, C. Rose, *Atlas efektywnego uczenia (się) nie tylko dla nauczycieli*, część 1, Warszawa 2006, s. 17.

³¹ V.F. Maas, *Uczenie się przez zmysły. Wprowadzenie do teorii integracji sensorycznej*, Warszawa 1998, s. 105.

³² M. Bogdanowicz, A. Adryjanek, M. Różyńska, *Uczeń z dysleksją w domu*, Gdynia 2007, s. 110.

³³ M. Taraszkiewicz, *Jak uczyć lepiej? Czyli refleksyjny praktyk w działaniu*, Warszawa 1996, s. 38.

³⁴ M. Taraszkiewicz, C. Rose, *Atlas efektywnego uczenia*, s. 17, 20.

³⁵ Tamże, s. 20.

miotów muzycznych przychodzi im z wielką łatwością, pobudzając do działania³⁶. Ze słuchu uczą się w tempie „zaskakującym” wierszyków, tekstów piosenek, rymowanek czy melodii, lecz popełniają wiele błędów natury ortograficznej, gdyż najbardziej odpowiadającą im formą przeprowadzania zajęć są wykłady, gdzie zazwyczaj piszą ze słuchu. Osoby podczas uczenia wykorzystujące analizator słuchu często powtarzają szeptem słowa nauczyciela bądź rozmawiają sami ze sobą, aby lepiej dotarli do nich dane wiadomości. Ponadto, czytają wolno i są podatni na najdrobniejsze elementy, które zaburzają ich koncentrację oraz uwagę³⁷. Dla słuchowca, ważna jest modulacja oraz ton głosu nauczyciela, dokładność bądź szybkość wypowiedzania słów przez niego³⁸.

Trzecia grupa to uczniowie *kinestetyczno-dotykowi*. Nauka poprzez ruch, dotyk czy wykonywanie określonych czynności, gdzie dodatkowo towarzyszą uczniom emocje, stanowi dla kinestetyków najlepszą formę przyswajania informacji³⁹. Uczniowie przyswajający wiedzę za pomocą dotyku mają największy problem z dostosowaniem się i odnalezieniem w systemie edukacyjnym, ponieważ w szkole rzadko prowadzi się zajęcia z wykorzystaniem ruchu i dotyku⁴⁰. Kinestetycy uczą się, „mówiąc, chodząc po pokoju, tańcząc, wykonując ruchy” oraz gdy mogą dotknąć przedmiot, poruszać nim lub poczuć zapach. Na zajęciach siadają w ostatnich ławkach, najczęściej bawiąc się długopisami, trzymając coś w rękach, machając nogami, „huśtając” się na krześle⁴¹. Najbardziej preferują takie przedmioty, jak, np. wychowanie fizyczne, fizyka czy chemia, gdyż można przeprowadzać eksperymenty, pracować z mapą⁴². Ich podejście do nauki wydaje się być niechętnie oraz stosunkowo chaotyczne⁴³, nie są najlepszymi słuchaczami, lecz lubią czytać⁴⁴. Mają specyficzny charakter pisma, zazwyczaj mało czytelny⁴⁵, ale posiadają szczególne zdolności manualne.

Reasumując powyższy wywód, można przypuszczać, że współcześni uczniowie preferują więcej niż tylko jeden sposób uczenia się, gdyż im więcej bodź-

³⁶ V.F. Maas, *Uczenie się przez zmysły*, s. 105.

³⁷ M. Taraszkiewicz, C. Rose, *Atlas efektywnego uczenia*, s. 17, 20.

³⁸ R. Churches, R. Terry, *NLP dla nauczycieli*, s. 34.

³⁹ M. Taraszkiewicz, C. Rose, *Atlas efektywnego uczenia*, s. 19.

⁴⁰ J. Białobrzaska, *Zostań nawiedzoną nauczycielką*, s. 64.

⁴¹ M. Bogdanowicz, A. Adryjanek, M. Różyńska, *Uczeń z dysleksją*, s. 110.

⁴² G. Dryden, J. Vos, *Rewolucja w uczeniu*, Poznań 2000, s. 357.

⁴³ M. Silberman, *Uczymy się uczyć*, Gdańsk 2005, s. 20.

⁴⁴ M. Taraszkiewicz, *Jak uczyć lepiej*, s. 38.

⁴⁵ M. Taraszkiewicz, C. Rose, *Atlas efektywnego uczenia*, s. 19.

ców oddziałuje na ucznia, tym szybszy jest proces zapamiętywania⁴⁶. Rolą nauczyciela jest rozpoznanie tych sposobów przyswajania wiedzy przez uczniów w celu rozwinięcia świadomego procesu, jakim jest uczenie się, oraz zwiększenie aktywności uczestników tego procesu.

Założenia metodologiczne badań

Celem podjętych badań było poznanie stylów nauczania oraz sposobów przyswajania wiedzy szkolnej przez uczniów klas trzecich. W związku z tym sformułowano następujące problemy badawcze:

1. Jaki styl nauczania najczęściej przyjmują nauczyciele w pracy z uczniami klas III?
2. W jaki sposób uczniowie klas III przyswajają wiedzę szkolną?

Badaniem objęto 103 osoby, w tym 44 rodziców, którzy wychowują dzieci uczęszczające do trzeciej klasy szkoły podstawowej oraz 38 nauczycieli klas trzecich Szkoły Podstawowej nr 14 i nr 1 w Elblągu, a także Szkoły Podstawowej w Skowarczu. W badaniu uczestniczyło również 21 uczniów trzecich klas uczęszczających do ww. szkół.

Posłużono się metodą indywidualnych przypadków, zastosowano technikę wywiadu oraz obserwacji. Autorski kwestionariusz wywiadu skierowano do 38 nauczycieli, dotyczył poznania stylów nauczania. Narzędzie badawcze zawierało zestaw 34 pytań zamkniętych. Kwestionariusz wywiadu skierowany do rodziców uczniów klas trzecich został opracowany przez Martę Bogdanowicz, Annę Adryjanek oraz Małgorzatę Różańską⁴⁷.

Wszystkie nauczycielki uczestniczące w badaniu mieszkają w mieście oraz posiadają następujące wykształcenie: wyższe licencjackie – 9 osób, wyższe ma-

⁴⁶ Multisensoryczność procesu przyswajania wiedzy przez uczniów na podstawie badań, w sposób rozszerzony przedstawia J. Dyrda (zob. J. Dyrda, *Style uczenia się dzieci dyslektycznych a wymagania poznawcze szkoły*, Gdańsk 2004).

⁴⁷ Kwestionariusz wywiadu składający się z 27 pytań o charakterze zamkniętym z kafeiterią dysjunktywną dotyczył poznania sposobów przyswajania wiedzy szkolnej przez uczniów. Możliwe odpowiedzi uporządkowane są w sposób ilościowy od 1 do 5, a zadaniem respondenta był wybór jednej spośród 5 odpowiedzi, którą uważa za najbardziej odpowiednią bądź najbliższą swojej opinii. Narzędzie badawcze znajduje się w: M. Bogdanowicz, A. Adryjanek, M. Różyńska, *Uczeń z dysleksją w domu*.

gisterskie – 29 osób. Wiek nauczycielek kształtował się pomiędzy 25 a 50 rokiem życia. 27 nauczycielek było w wieku 25–35 lat. Pozostałe badane znajdowały się w przedziale wiekowym 36–50 lat. Połowa z badanych nauczycielek rozpoczęła pracę w szkole stosunkowo niedawno – ich staż nie przekracza 5 lat. 11 nauczycielek posiada 10-letni staż pracy, a ponad 10-letnim doświadczeniem zawodowym cieszy się 6 badanych. Dwie osoby pracują z uczniami około 20 lat.

Pośród badanych 37 rodziców, w tym 25 kobiet oraz 12 mężczyzn, mieszka w mieście, natomiast 7 kobiet zamieszkuje tereny wiejskie. Wszyscy rodzice wychowują przynajmniej 1 dziecko, (największa rodzina liczy 6 dzieci). Rodzice mieszczą się w grupie wiekowej między 24 a 49 rokiem życia. W grupie wiekowej 31–40 lat znajduje się 31 badanych rodziców, w tym 24 kobiety oraz 7 mężczyzn. Objęci badaniem rodzice posiadają następujące wykształcenie: zawodowe – 9 osób (są to tylko mężczyźni), średnie – 12 osób, oraz wyższe – 23 osoby.

Obserwacja uczniów miała charakter jawny i uczestniczący, prowadzona była przez jedną ze współauterek tekstu podczas odbywania praktyki nauczycielskiej w ramach projektu „Klucz do uczenia się”. Dostarczyła ona dodatkowych informacji na temat sposobów przyswajania wiedzy przez uczniów.

Analiza i interpretacja wyników badań

Style nauczania obierane przez nauczycieli

STYL WYZWAŁAJĄCY

Nauczyciele pracujący z uczniami klas początkowych przyjmują różnorodne style, a każdy z nich opiera się na wykorzystaniu innych środków aktywizujących uczniów, wzmacniając jednocześnie ich zaangażowanie podczas zajęć lekcyjnych, co powoduje wzrost efektów nauczania. Najczęściej wykorzystywany przez nauczycieli jest **styl wyzwalaający**. Aż 26 nauczycieli służy pomocą oraz doradza uczniom, gdy zajdzie taka potrzeba, dzięki czemu „wyjście” poza przewidziany program nauczania nie stanowi dodatkowego elementu obciążającego bądź zniechęcającego uczniów do nauki. 24 nauczycieli skupia swoją uwagę zarówno na całości klasy, jak i na pojedynczych uczniach, dzięki czemu podopieczni mogą czuć się w pełni bezpiecznie. Nauczyciele prowadzący uczniów stylem wyzwalaającym, tj. 27 osób, zauważają, iż uczniowie nie przestrzegają za-

sad dyscypliny podczas zajęć lekcyjnych. Jedynie dwóch nauczycieli uważa, że uczniowie mogą przejawiać strach wobec zajęć lekcyjnych, np. z powodu swoich braków edukacyjnych, jakie powstały na skutek zbyt szybkiego realizowania materiału nauczania, co niesie za sobą brak holistycznego przyswojenia podstawowych wiadomości. Z tego powodu według 20 nauczycieli podczas zajęć może panować napięta atmosfera, mimo iż 27 osób pracujących stylem wyzwalającym stara się być życzliwym, uprzejmym, wyrozumiałym oraz cierpliwym w stosunku do swoich uczniów. Badania wykazały, że 25 nauczających stylem wyzwalającym znalazło sposób na skuteczne porozumiewanie się z uczniami, a 23 z nich nawiązało więź emocjonalną z wychowankami, co pozytywnie wpływa na wzajemną współpracę. U większości nauczycieli nauczających stylem wyzwalającym (tj. 26 osób) dodatkowym atutem, który warunkuje efektywne współdziałanie, jest możliwość wykazania się kreatywnością oraz oryginalnością, co powoduje rozwój talentów i uzdolnień. Mimo iż przyswojenie wiedzy przez uczniów jest priorytetowym celem nauczania, wszyscy nauczyciele pracujący z uczniami stylem wyzwalającym zastanawiają się nad celami nauczania. Zadziwiający jest fakt, że tylko 18 nauczycielek traktuje siebie jako wzór do naśladowania przez swoich uczniów, co oznacza, że nauczycielki nie czują się całkowicie pewnie w swojej roli zawodowej.

STYL TERAPEUTYCZNY

Kolejny styl nauczania wykorzystywany w mniejszym stopniu, bo zaledwie przez 11 badanych nauczycielek nosi miano **stylu terapeutycznego**. Nauczyciele pracujący owym stylem decydują się na zajęcia prowadzone ze szczególnym uwzględnieniem postaci ucznia, któremu należy poświęcić więcej czasu aniżeli zajęcia lekcyjne. Zdaniem 10 nauczycieli zaletą danego sposobu prowadzenia uczniów jest umiejętność zmotywowania podopiecznych do nauki oraz współpracy, a metody stosowane przez nauczyciela terapeutę w pełni odpowiadają oczekiwaniom uczniów. Podczas zajęć lekcyjnych wszyscy nauczyciele pracujący z uczniami stylem terapeutycznym (11 osób) stwarzają możliwość rozwijania potrzeb, zainteresowań uczniów, wykazania się oryginalnością oraz kreatywnością. Aż 8 osób stwarza możliwość wyboru tematyki zajęć lekcyjnych przez dzieci.

Istotnym czynnikiem w nauczaniu o charakterze terapeutycznym okazał się stosunek nauczyciela do uczniów. Badania wykazały, że 9 osób postrzega różnice indywidualne jako czynnik sprzyjający w nauczaniu. Z danym wynikiem, iż 2 osoby nie uwzględniają propozycji uczniów dotyczących zajęć lekcyjnych. Zajęcia dydaktyczne u 7 nauczycieli prowadzone są metodą praktyczną z zastosowaniem eksperymentów bądź doświadczeń, co powoduje szczególne

zainteresowanie ze strony uczniów. Podobnie jak w stylu wyzwalającym, wszyscy nauczyciele odznaczają się szczególnym opanowaniem oraz cierpliwością podczas praktykowania tego typu zajęć. Analizując aspekty stylu terapeutycznego, wyróżniającą cechą jest to, iż 9 nauczycieli nawiązało więź emocjonalną ze swoimi wychowankami, która wzmacnia współpracę między nimi. Owi nauczyciele przekonani są o chętnym uczestnictwie uczniów na zajęcia, ponieważ dostrzegają sens oraz cel uczenia się. Wytworzenie poczucia celowości uczenia się u uczniów jest bardzo trudnym zadaniem, a nauczyciele, którym udało się to osiągnąć, mogą spodziewać się wysokich efektów końcowych nauczania, a w tym przypadku są to nauczyciele, tzw. terapeuci. Kolejnym walorem wyróżniającym 8 nauczycieli o stylu terapeutycznym jest umiejętność zrozumienia uczniów, ich problemów, dzięki czemu posiadają większy zakres informacji dotyczących swoich wychowanków w kontekście funkcjonowania ich w placówce szkolnej. W przypadku dokładnego rozeznania się wśród różnych środowisk przebywania dzieci, nauczyciele mogą z większą precyzją określić przyczyny występowania, np. trudności szkolnych bądź poszczególnych zachowań uczniów oraz podjąć działania zmierzające ku niwelowaniu wszelkich przeszkód lub poprawie danej sytuacji edukacyjnej. Chęć wsparcia uczniów oraz wykazania się skuteczną pomocą wykazuje 10 nauczycieli.

STYL KIEROWNICZY

W najmniejszym stopniu w pracy z uczniami nauczyciele przyjmują **styl kierowniczy** (2 osoby). Wszyscy nauczyciele, w tym szczególnie preferujący nauczanie uczniów stylem kierowniczym, często zastanawiają się nad celem nauczania określonych treści. Połowa nauczycieli przyjmujących dany styl sądzi, iż dzieci nie są w stanie zapamiętać i przyswoić określonego zakresu materiału w pełni, np. z powodu zbyt przeładowanego programu nauczania. Wszyscy nauczyciele pracujący stylem kierowniczym nie stosują nauczania zróżnicowanego, co jest istotnym czynnikiem, który utrudnia dzieciom pogłębianie wiedzy. Zaledwie 13 osób, spośród wszystkich objętych badaniem nauczycieli, podejmuje się konstruowania zadań zgodnie z poziomem edukacyjnym, jaki dziecko prezentuje. Powodem tego może być zbyt duży wkład czasu, jaki należy poświęcić na tworzenie zadań dla każdego ucznia z osobna. Wszyscy nauczyciele nauczający uczniów stylem kierowniczym posiadają konkretne metody, które stosują regularnie oraz planują i oceniają wyniki aktywności uczniów, np. w trakcie pisania czy mówienia, co daje ogólny ogląd na postępy uczniów bądź ich braki edukacyjne. Jedna nauczycielka podczas zajęć lekcyjnych rygorystycznie przestrzega dyscypliny. Wszystkie jednak potrafią zmotywować uczniów do pracy,

stosując wzmocnienia pozytywne w postaci nagród bądź wskazówek naprowadzających oraz negatywne – kary. Nauczycielki te zazwyczaj narzucają uczniom swój sposób pracy, nie zezwalając na całkowitą „wolność” w doborze formy zajęć lekcyjnych. Przykry staje się jednak fakt, iż uczniowie nie mają możliwości zgłębiania wiedzy w sposób praktyczny, np. za pomocą doświadczeń, co jest wielką wadą owego stylu, gdyż żaden z nauczających, tzw. kierowników, nie podjął się zastosowania takiej formy zajęć, obniżając tym samym atrakcyjność zajęć lekcyjnych.

Badania ujawniły także, iż dwie nauczycielki kierują swoimi uczniami jednocześnie w dwojaki sposób, tj. obierają w pracy z uczniami styl terapeutyczny oraz wyzwalający, co jest wielkim wyzwaniem, gdyż wykraczanie poza materiał nauczania oraz zaangażowanie się w funkcjonowanie każdego ucznia indywidualnie, wymaga poświęcenia swojego czasu. Przyjęta jednak przez nauczycielki postawa świadczy o tym, iż zależy im na tym, aby rozwój ich wychowanków przebiegał prawidłowo.

Sposoby przyswajania wiedzy przez uczniów

Analiza materiału empirycznego pozyskanego drogą wywiadu przeprowadzonego z 44 rodzicami uczniów uczęszczających do trzeciej klasy szkoły podstawowej ujawniła różne sposoby przyswajania wiedzy przez uczniów. Przeważającym analizatorem służącym do zapamiętywania wiadomości zarówno przez dziewczęta, jak i chłopców jest zmysł wzroku. Przeswajanie w sposób wzrokowy widoczny jest u 25 dzieci (14 dziewcząt oraz 11 chłopców), co sugeruje, iż nauczyciele w tej grupie uczniów powinni stosować w nauczaniu środki wizualne w postaci różnych form obrazków, ilustracji, rysunków czy tabel. Aż 23 rodziców zaobserwowało, iż ich dzieci kreślą rysunki pomocnicze w zeszytach, dlatego też istotne jest, aby tworzone notatki były przejrzyste oraz czytelne. Podczas odbywania praktyki nauczycielskiej jedna z autorek tekstu zaobserwowała, że nauczyciele wielokrotnie tworzą wraz z uczniami mapy myśli, które są efektywnym sposobem pracy. Zauważono także, iż niezbędne jest wzbogacenie tej formy o dodatkowe elementy, które będą czynnikiem wspomagającym pamięć uczniów. Ważna jest przy tym kolorystyka występująca w zapisie, gdyż jak wskazały badania, 13 osób o preferencjach wzrokowych posługuje się tzw. zakreslaczami o wielu barwach w celu podkreślenia najważniejszych dla nich informacji. Forma ta może wystąpić w trakcie zajęć jako dodatkowy bodziec wzrokowy lub jako podsumowanie zajęć lekcyjnych. W celu uatrakcyjnienia zajęć lekcyjnych można posłużyć się także wszelkimi gramami pamięciowymi czy

puzzlami obrazkowymi, które będą dodatkowym impulsem służącym zapamiętywaniu informacji przez uczniów wykorzystujących styl wzrokowy. Wspaniałym elementem wzmacniającym percepcję wzrokową są filmy edukacyjne oraz gry komputerowe, które wzbudzają ciekawość dzieci realizowanym tematem zajęć. Niestety nauczyciele nie stosują gier komputerowych podczas lekcji, pomimo że 40 rodziców wskazuje na zainteresowanie nimi dzieci. Ponadto 39 rodziców uważa, iż dzieci najszybciej przyswajają treści poprzez oglądanie najróżniejszych eksponatów czy okazów na fotografii bądź w życiu realnym. W związku z powyższym nasuwa się wniosek, aby realizować zajęcia z uczniami w sposób praktyczny, np. poprzez wyjście na targ warzywny bądź pole uprawne omawiając tematykę owoców i warzyw, aniżeli omawiać „suchą teorię” w ławkach szkolnych. 14 rodziców uważa, iż poza uaktywnieniem zmysłu wzroku dzieci wykorzystują także inne sposoby pogłębiania wiedzy.

Analizując sposoby uczenia się, możemy także zaobserwować, iż niekiedy nie wystarczy wykorzystanie dwóch analizatorów docierania informacji do ucznia, lecz wszystkich możliwych bodźców, a w tym przypadku wzroku, słuchu oraz ruchu. Dwie osoby odczuwają potrzebę uczenia się z wykorzystaniem owych analizatorów, co wymaga od nauczyciela rzetelnego przygotowania zajęć lekcyjnych z zaangażowaniem wszystkich zmysłów uczniów. Dzieci w wieku szkolnym posiadają dużo energii, nauczyciel może wykorzystać ją w procesie dydaktycznym w odpowiedni sposób, czyli stosując edukację poprzez działanie. Uzyskane dane wskazują na różnorodne sposoby uczenia się uczniów, niektórzy z nich potrzebują wielozmysłowego nauczania, a nie mając możliwości takiego przyswajania wiadomości, mogą wykazać mniejszą aktywność podczas zajęć, co może z całą pewnością przekładać się na osiągnięcie znacznie niższych wyników w nauce.

Uczniowie przyswajają wiedzę, wykorzystując analizatory wzroku oraz ruchu. U 9 dzieci istnieje potrzeba koordynowania zmysłu wzroku z aktywnością ruchową. Chłopcy zazwyczaj rozpraszają swoją uwagę szybciej niż dziewczęta, stąd też ważne jest, aby zadbać o ćwiczenia ruchowe, które mogą być zachętą do kontynuowania dalszej nauki, gdy analizator wzroku przestał wykazywać się aktywnością. Konieczne jest zatem, aby nauczyciel prowadzący zajęcia wykorzystał różne metody ruchowe w celu pobudzenia uczniów do działania podczas lekcji.

Wiele zajęć lekcyjnych prowadzonych jest metodą podającą⁴⁸, a zarówno chłopcy, jak i dziewczęta wykazują bardzo niskie zaangażowanie zmysłu słuchu

⁴⁸ Wśród badanych nauczycieli nadal dominuje tradycyjny model kształcenia, opierający się na biernym przekazywaniu wiedzy (referat, praca z podręcznikiem, oglądanie

podczas uczenia się, gdyż tylko 2 osoby wykorzystują taki sposób pogłębiania wiedzy. Można w związku z tym wnioskować, iż uczeń słucha nauczyciela tylko przez krótki czas, dlatego nie wynosi z zajęć zbyt wiele informacji. Natomiast 5 dzieci koordynuje analizator słuchu z innymi bodźcami. Dzieci o preferencjach słuchowych są osobami, które zadają wiele pytań przed oraz w trakcie wykonywania zadania, lecz bardzo często pytania są zbywane przez nauczyciela i uważane za zbędne. Takie zachowanie nauczyciela może być czynnikiem, który wpływa na brak zrozumienia przez ucznia danego zadania bądź nieprawidłowe jego wykonanie, a to niesie za sobą niższą efektywność edukacyjną. Okazuje się także, iż 7 osób odczuwa potrzebę głośnego wypowiedziania słów w celu lepszego zapamiętywania wiadomości podczas uczenia się. Pomocne może tu okazać się zatem wspólne przygotowywanie się uczniów do zajęć lekcyjnych, np. w formie omówienia zadań domowych. 5 uczniów (częściej dziewczęta niż chłopcy) pod wpływem poglądów swojego kolegi bądź koleżanki zmienia zdanie, z czego wynika, że potencjalnie są osobami, którymi najłatwiej manipulować. Badania wykazały, że u 6 osób zaletą jest to, iż zapamiętują niemal wszystkie informacje usłyszane podczas lekcji, stąd też konieczne jest właściwe wykorzystywanie czasu podczas zajęć. Można wskazać, że posłużenie się elementami muzycznymi, np. utworami muzycznymi, może przynieść wysokie rezultaty zapamiętania informacji⁴⁹, gdyż 5 uczniów, tzw. słuchowców bardzo szybko uczy się utworów muzycznych oraz zachowuje w pamięci wszelkie wiadomości podane przez telefon.

filmu). W mniejszym stopniu uczniowie szkół podstawowych i gimnazjów nauczani są poprzez samodzielne dochodzenie do wniosków na drodze doświadczeń empirycznych. Z badań prowadzonych przez Centrum Nauki Kopernik wynika, że metody angażujące ucznia i nauczyciela, efektywne i dające dużo satysfakcji były wskazywane przez respondentów najrzadziej. Zdecydowanie częściej nauczyciele mówili o metodach znacznie prostszych i bardziej tradycyjnych: referat, krzyżówki, film edukacyjny. (zob. Centrum Nauki Kopernik, *Wykorzystanie eksperymentów i metod aktywizujących w nauczaniu – problemy i wyzwania. Raport z badań*, Warszawa 2009).

⁴⁹ Z badań przeprowadzonych przez naukowców z McMaster University wśród dzieci w wieku 4–6 lat wynika, że dzieci, które uczęszczają na dodatkowe zajęcia muzyczne, znacznie lepiej wypadają w testach pamięciowych niż ich rówieśnicy, którzy takich zajęć nie pobierają (A. Kobylińska, <http://logopeda.pl/Mam-grac-6-powodow-dla-ktorych-warto-uczyc-sie-muzyki,692>). Również badania prowadzone przez profesora M. Kołodziejskiego potwierdzają fakt pozytywnego oddziaływania muzyki na lepsze zapamiętywanie wiedzy (M. Kołodziejski, *Muzyka i wielostronna edukacja dziecka*, Częstochowa 2012; zob. też: R. Borowiecka, *Muzyka skutecznym sprzymierzeńcem*, „Przyjaciel” 2009 nr 2(15), s. 7).

Podczas analizowania badań wyodrębniła się grupa uczniów uczących się w sposób kinestetyczno-dotykowy. Wśród osób, które przyswajają informacje tylko za pomocą ruchu, znaleźli się dwaj chłopcy oraz jedna dziewczynka. Najlepszym rozwiązaniem metodycznym byłoby zastosowanie różnorodnych eksperymentów bądź ćwiczeń o charakterze praktycznym, gdyż wszyscy uczniowie kinestetyczni wykazują ogromną chęć uczestnictwa w takim sposobie nauczania – przeżycie doświadczenia gwarantuje trwalsze zapamiętanie wrażeń związanych z danym problemem edukacyjnym. Odnosząc się do nauczania, można wywnioskować, iż brak stosowania przez nauczyciela tego rodzaju aktywności zmniejsza zaangażowanie oraz ciekawość uczniów w procesie edukacyjnym. Zwracając uwagę na formę zajęć lekcyjnych, 13 uczniów podczas nauki potrzebuje dużo wolnej przestrzeni wokół siebie, co sugeruje, iż przyswajanie wiedzy przez uczniów na świeżym powietrzu może być czynnikiem sprzyjającym zapamiętywaniu wiadomości.

Niezwykle istotne w procesie uczenia się są organizowane przez nauczycieli wyjścia poza placówkę edukacyjną, gdyż stanowią nieocenione przeżycie dla uczniów oraz wzmacniają ich motywację do nauki. Element ruchowy wykorzystywany w domu podczas uczenia się jest także istotnym czynnikiem, który wpływa na zdolność zapamiętywania wiadomości. Badania wykazały, iż 6 uczniów uczących się sposobem ruchowym (3 chłopców oraz 3 dziewczynki) szybciej przyswajają zakres materiału, np. bujając się w fotelu czy maszerując po pomieszczeniu. Wspieraniem w uczeniu się tych dzieci jest także gestykulacja, manipulacja przedmiotami w formie sklejania czy budowania oraz inscenizacje ruchowe określonych treści (3 chłopców o preferencjach ruchowych oraz 2 dziewczynkach typu kinestetycznego). Dane te wskazują na potrzebę stosowania form scenicznych, np. improwizacji, inscenizacji czy prostych ćwiczeń dramatycznych, lecz w dużej mierze nauczyciele nie wykorzystują ich podczas zajęć. Na efektywność uczenia się wpływają także prawidłowo stworzone notatki w formie podsumowania bądź zaznaczenia na marginesach książek elementów ważnych i istotnych – taki sposób wykorzystuje 9 kinestetyków (6 chłopców oraz 3 dziewczynki). W większości nauczyciele odchodzą od posługiwania się podczas zajęć zeszytami przedmiotowymi, co może być kolejnym czynnikiem warunkującym krótkotrwałe zapamiętywanie. Łączenie wrażeń kinestetyczno-dotykowych z innym analizatorem, np. wzroku czy słuchu, dokonuje 11 dzieci, w tym 9 osób, które integrują ruch z analizatorem wzroku, oraz 2 osoby wiążące bodźce słuchowe, jak i wzrokowe z aktywnością ruchową. Praca z uczniami przyswajającymi treści nauczania w sposób multisensoryczny jest bardzo trudna, gdyż oddziaływanie na niemal wszystkie zmysły podczas

każdych zajęć jest prawie niemożliwe, stosując model nauczania tradycyjnego, dlatego korzystne byłoby zastosowanie przyspieszonego⁵⁰ systemu nauczania. Badania ujawniły również trzy osoby uczące się sposobem wzrokowo-słuchowym, który odpowiada stosowanym metodom nauczania we współczesnych szkołach. Warto zaznaczyć, iż nauczyciele, którzy prowadzą zajęcia lekcyjne uaktywniając tylko jeden zmysł u uczniów, zauważają ich niższe efekty edukacyjne.

Wnioski i propozycje udoskonaleń

Z analizy wyników badań przeprowadzonych wśród uczniów, nauczycieli i rodziców w zakresie poznania stylów nauczania oraz sposobów przyswajania wiedzy szkolnej przez uczniów można wysnuć następujące wnioski:

1. Nauczyciele w dużej mierze koncentrują się na materiale nauczania, mając jednocześnie na uwadze respektowanie indywidualnych potrzeb i poglądów uczniów, dzięki czemu prowadzą wyzwalający styl nauczania, lecz aby wszyscy uczniowie mogli osiągnąć sukces, a nauczanie mogło być efektywne, należy uwzględnić braki edukacyjne oraz zaburzenia uczniów, stosując stopniowanie trudności.
2. Nauczanie stylem wyzwalającym owocuje rozwijaniem talentów i uzdolnień uczniów, którzy czują się bezpiecznie podczas zajęć lekcyjnych z uwagi na nawiązanie właściwych relacji między nauczycielem a uczniami.
3. Najbardziej wykorzystywanym sposobem odbierania informacji przez uczniów jest uaktywnienie zmysłu wzroku, lecz zdarza się, iż jest on łączony ze zmysłem słuchu bądź wrażeniami ruchowymi. Ponadto, mniejsza liczba

⁵⁰ Nauczanie i uczenie się przyspieszone jest nowoczesnym modelem, opierającym się na koncepcji psychologii humanistycznej. Uczeń traktowany jest jako samodzielnie funkcjonujący podmiot, który wytycza sobie cele oraz obiera metody, by przezwyciężyć trudności i wszelkie przeszkody stojące na drodze do osiągnięcia tych celów, jeżeli będzie miał dogodne warunki, aby móc rozpoznać swoje najmocniejsze strony i jednocześnie osiągnąć, jak najlepsze wyniki. Głównym zamierzeniem tego nauczania jest pobudzenie aktywności uczniów poprzez integrację obu półkul mózgowych. Celem nauczania jest przede wszystkim zrozumienie potrzeb, zdolności, umiejętności oraz zainteresowań uczniów, ich wszechstronny rozwój pod względem predyspozycji czy też wyposażenia w umiejętności (B. Kubiczek, *Metody aktywizujące. Jak nauczyć uczniów uczenia się? Poradnik Nauczyciela*, wyd. 4, Opole 2004, s. 17).

dzieci przyswaja wiedzę szkolną poprzez połączenie zmysłu słuchu z ruchem czy wszystkich zmysłów.

4. Materiały i pomoce dydaktyczne wykorzystywane podczas zajęć lekcyjnych muszą być przejrzyste oraz usystematyzowane, aby stanowiły czytelną syntezę wiadomości, które należy zapamiętać.
5. Zajęcia praktyczne są najefektywniejszą formą zapamiętywania przez uczniów treści realizowanych podczas zajęć lekcyjnych, gdyż stanowią multisensoryczne uczenie się, czyli wykorzystanie więcej niż jednego zmysłu.

Podsumowując, podjęte działania empiryczne mogą stanowić podstawę do skonstruowania wizerunku nauczyciela oraz ucznia. Współcześni nauczyciele w znacznej mierze prowadzą swoich uczniów stylem wyzwalającym, zastanawiając się nad celowością wprowadzanych treści nauczania. Pomimo właściwych relacji między nauczycielem a uczniem oraz wielu cennych cech, które pomocne są podczas przyswajania wiedzy, nauczyciele nie czują się pewnie jako wychowawcy, z których można czerpać przykład do naśladowania. W celu zwiększenia efektywności przyswajania wiedzy przez uczniów proponuje się:

1. Rozpoznanie sposobów uczenia się uczniów oraz dostosowanie stylu nauczania w celu pobudzenia wszystkich uczniów do aktywności podczas zajęć – niekiedy uczniowie potrzebują wielu bodźców, aby przyswoić wiedzę szkolną.
2. Prowadzenie zajęć przez nauczycieli z zastosowaniem różnorodnych środków aktywizujących oraz wzmacniających odbiór wiadomości z naciskiem na elementy wizualne, które wspomagają przyswajanie wiedzy szkolnej przez uczniów.
3. Szczegółne uwzględnienie środków medialnych i multimedialnych w procesie dydaktycznym, które będą integralne z treściami nauczania przekazywanymi przez nauczyciela jako naturalne środowisko i wsparcie dla procesu nauczania.
4. Zastosowanie podczas zajęć lekcyjnych różnorodnych form pracy, które pomogą zapobiec dekoncentracji uczniów, np. z powodu niedostosowania poziomu trudności zadania do ich możliwości.
5. Wzmocnienie pozycji wychowawcy w kontekście „pewności siebie” oraz umiejętności rozwiązywania problemów występujących podczas zajęć lekcyjnych.

Zaprezentowane wyniki badań są tylko namiastką rzeczywistości szkolnej, która towarzyszy codzienności w życiu nauczyciela i ucznia, stąd też konieczne wydaje się na tym polu podejmowanie dalszych eksploracji empirycznych. Właściwe rozpoznanie oraz korelacja preferencji zarówno uczniów, jak i nauczycieli może stanowić o efektywności nauczania i uczenia się.

BIBLIOGRAFIA:

- Białobrzeska J., *Zostań nawiedzoną nauczycielką, czyli jak uczyć, żeby nauczyć?*, Warszawa 2006.
- Bogdanowicz M., Adryjanek A., Różyńska M., *Uczeń z dysleksją w domu*, Gdynia 2007.
- Borowiecka R., *Muzyka skutecznym sprzymierzeńcem*, „Przyjaciel” 2009 nr 2(15).
- Centrum Nauki Kopernik, *Wykorzystanie eksperymentów i metod aktywizujących w nauczaniu – problemy i wyzwania. Raport z badań*, Warszawa 2009.
- Churches R., Terry R., *NLP dla nauczycieli. Szkoła efektywnego nauczania*, Gliwice 2010.
- Czapla M., *Style nauczania nauczycieli przyrody jako przedmiot badań*, „Neodidagmata” 2003, nr 25/26.
- Dryden G., Vos J., *Rewolucja w uczeniu*, wyd. 1, Poznań 2000.
- Dyrda J., *Style uczenia się dzieci dyslektycznych a wymagania poznawcze szkoły*, Gdańsk 2004.
- Fenstermacher G.D., Soltis J. F., *Style nauczania*, Warszawa 2000.
- Juszczuk S., *Style uczenia się dorosłych z wykorzystaniem komputera i Internetu*, „Chowanna”, t. 2, Katowice 2003.
- Kacprzak L., *Pedeutologiczne rozważania o nauczycielu*, Piła 2006.
- Kołodziejski M., *Muzyka i wielostronna edukacja dziecka*, Wyższa Szkoła Lingwistyczna, Częstochowa 2012.
- Kubiczek B., *Metody aktywizujące. Jak nauczyć uczniów uczenia się? Poradnik Nauczyciela*, wyd. 4, Opole 2004.
- Maas V.F., *Uczenie się przez zmysły. Wprowadzenie do teorii integracji sensorycznej*, Warszawa 1998.
- Metodyka nauczania informatyki w szkole*, red. S. Juszczuk, Toruń 2001.
- Nauczanie zintegrowane w szkole, wybrane zagadnienia teorii i praktyki*, z. 1, red. J. Kędzierska, K. Polak, Krosno 2002.
- Niemierko B., *Kształcenie szkolne. Podręcznik skutecznej dydaktyki*, Warszawa 2007.
- Okoń W., *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Warszawa 1998.
- Pedagogika, podręcznik akademicki*, t. 2, red. B. Śliwerski, Z. Kwieciński, Warszawa 2004.
- Pilch T., *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. 5, Warszawa 2006.
- Psychologia rozwojowa*, red. P.E. Bryant, A.M. Dolman, Poznań 1997.
- Rudniański J., *Jak się uczyć?*, Warszawa 2001.
- Taraszkiewicz M., *Jak uczyć lepiej? Czyli refleksyjny praktyk w działaniu*, Warszawa 1996.
- Taraszkiewicz M., Rose C., *Atlas efektywnego uczenia (się) nie tylko dla nauczycieli*, część 1, Warszawa 2006.
- Silberman M., *Uczymy się uczyć*, Gdańsk 2005.
- Sztuka nauczania*, red. K. Konarzewski, cz. 2, *Szkoła*, Warszawa 2008.
- Uczenie się jako przedsięwzięcie na całe życie*, red. T. Bauman, Kraków 2005.
- Włodarczyk A., *Styl terapeutyczny w pracy nauczyciela polonisty*, Kraków 2007.
- <http://uczmysie-sp6ino.blogspot.com/p/badania.html> (21.02.2014).

STRESZCZENIE

W tekście zaprezentowano wybrane redefinicje stylu nauczania oraz sposobów uczenia się uczniów. Przedstawiono przegląd wybranych klasyfikacji stylów nauczania oraz sposobów przyswajania wiedzy przez uczniów, które stały się podstawą do przeprowadzenia badań empirycznych wśród nauczycieli, uczniów i ich rodziców. W badaniu zastosowano metodę indywidualnych przypadków, posłużono się także techniką wywiadu oraz obserwacji.

Przeprowadzone obserwacje oraz eksploracje empiryczne stały się podstawą do skonstruowania pewnych propozycji zaleceń, które mogą być przydatne w konstruowaniu przez nauczycieli nowego stylu nauczania, co z całą pewnością wzmocni i udoskonali przyswajanie wiedzy przez uczniów.

SŁOWA KLUCZOWE: styl nauczania, uczenie się, edukacja, nauczyciel, uczeń.

SUMMARY

The paper presents chosen re-definitions of the teaching styles and pupils' ways of learning. The paper contains a review of selected classifications of teaching styles and ways of acquiring the school knowledge by pupils, what have become a basis for carrying out empirical researches among teachers, pupils and their parents. The method of individual cases, the technique of a interview and observation were used in the research.

Conducted observations and empirical observations have become basis for construction of certain propositions of recommendations, which can be useful in forming new teaching style by teachers, what surely strengthens and improves acquiring knowledge by pupils.

KEY WORDS: a teaching style, learning, education, a teacher, a pupil.

MAŁGORZATA PRZYBYSZ-ZAREMBA – Katedra Pedagogiki, Wydział Zarządzania, Informatyki i Nauk Społecznych, Wyższa Szkoła Biznesu w Dąbrowie Górniczej

PAULINA JAKUBOWICZ – Katedra Pedagogiki, Wydział Nauk Pedagogicznych, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

e-mail: malgorzata.p_z@interia.pl

Data przysłania do redakcji: 14.05.2014

Data recenzji: 17.10.2014

Data akceptacji do publikacji: 18.10.2014